

Avdelningen för regelarbete och expertstöd
Dan Holmquist, 070-598 55 97
dan.holmquist@av.se

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Uppdrag inom det särskilda ansvaret som sektorsmyndighet inom handikappolitiken

Uppdraget:

Arbetsmiljöverket ska genom sitt särskilda ansvar som sektorsmyndighet inom ramen för handikappolitiken till regeringen och i nära samråd med Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam lämna en redovisning av de insatser som genomförts inom den sektor som Arbetsmiljöverket omfattar beskriva utvecklingen inom sektorsansvaret och särskilt beakta resultatet av uppsatta mål och etappmål, samt göra en bedömning av fortsatt behov och prioritering av insatser på området.

Sammanfattning

Arbetsmiljöverkets möjlighet att ytterligare utveckla bredda tillsynen mot funktionshindersperspektivet de närmaste fem åren är till stor del beroende av tillgängliga resurser. De senaste tre åren stora anslagsminskningar har lett till svårigheter att utveckla tillsynen till nya tillsynsområden på grund av resursbrister.

För att sektorsansvaret ska få genomslag inom hela Arbetsmiljöverket behövs både kvantitativa och kvalitativa samverkansinsatser med övriga sektorsmyndigheter och handikappörelsen.

Handisam's samordning och stöd blir viktiga framgångsfaktorer särskilt vid uppföljning av genomförda aktiviteter och hur mätning av insatserna kan genomföras för att resultatet ska kunna användas på ett strategiskt sätt i det fortsatta tillsynsarbetet.

1. Sektorsansvaret

Arbetsmiljöverkets särskilda ansvar som sektorsmyndighet ingår i arbetsuppgifterna för avdelningen för regelarbetet och expertstöd där enheten för Mänskliga och omgivning har uppgiften att bevaka uppdragets genomförande. För

att engagera Arbetsmiljöverkets olika avdelningar har en arbetsgrupp tillsatts med såväl experter på regelskrivning och kommunikation som inspektörer från den praktiska tillsynen.

Arbetet med funktionshindersperspektivet har sedan startåret 2002 omfattat målet att det ska ingå som en integrerad del i Arbetsmiljöverkets tillsynsuppgifter. För att uppnå detta mål behövs en tydlig förankringsprocess under de närmaste åren. Denna process påbörjades under 2008 och ska vara genomförd under verksamhetsåret 2011.

Arbetsmiljöverket har de senaste åren fått minskade anslag. Detta resulterade i en genomgripande omstrukturering vilket även har påverkat arbetet med sektorsansvaret och genomförandet av tidigare uppgjorda planer.

Frågorna om funktionshinder har en god förankring i Arbetsmiljöverkets ledning och i chefsgruppen. Sektorsansvaret är i likhet med många andra uppdrag beroende av ett engagemang från organisationens högsta ledning. För att tyglicgöra myndighetens sektorsansvar har ett informationspaket tagits fram som stöd till verkets chefer för att underlätta informationen till medarbetarna. Information om sektorsuppdraget finns på Arbetsmiljöverkets externa webbplats och intranätet. Under åren 2006 och 2007 genomfördes möten på olika distrikt med information och diskussion kring sektorsuppdraget.

Viktig fokus i arbetet med sektorsuppdraget nu är förankringen och integreringen samt att utveckla frågorna om funktionshinder i tillsynen. Denna förankringsprocess kommer att leda till ytterligare breddning och kan delvis också förändra arbetssättet och ingå som en del i den framtida tillsynen.

Kommunikation och samverkan med andra aktörer inom sektorn har under åren utvecklats genom:

- nya eller vid revidering av gamla föreskrifter, där funktionshindersperspektivet ska implementeras, sker i samråd med berörd myndighet och handikapprevelsen. Här kan nämnas föreskriften om "Arbetsplatsens utformning" som arbetas fram i samverkan med bl. a Boverket och handikapprevelsen. Den nu pågående revideringen av föreskriften "Arbetsanpassning och rehabilitering" sker i samverkan med bland annat Försäkringskassan och handikapprevelsen
- samverkansavtal, för att effektivisera myndighetens verksamheter, har och kommer att tas fram med t ex Försäkringskassan, Socialstyrelsen och Statens skolinspektion
- kommunikation sker via återkommande möten med t ex Arbetsförmedlingen i "Rådet för arbetslivsinriktad rehabilitering" (RAR)
- Arbetsmiljöverket representeras i "Rådet om användbar och tillgänglig information och kommunikation" (TIR) där Hjälpmedelsinstitutet, Kommunikationsmyndigheten, PTS, Konsumentverket, Språkrådet, Tal- och punktskriftsbiblioteket ingår
- samråd med Skolverket i syfte att klarlägga samverkan och gränsdragningar kring sektorsuppdraget t ex Skolverkets projekt "Tillgänglighet till skolans lokaler och valfrihet för elever med funktionsnedsättning"

- kommunikation med Luftfartsverket/Luftfartsstyrelsen avseende implementering av Europaparlamentets och rådets förordning, om rättigheter i samband med flygresor för personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet.

Arbetsmiljöverket har under de senaste åren utvecklat samarbetet och kommunikationen med aktörer inom sektormyndigheterna och konstaterar att det långsiktigt är av stor vikt att funktionshinderperspektivet blir en del av den ordinarie tillsynen och får inte uppfattas som en "sidovagn".

2. Samarbeta med handikapprörelsen

Samrådsmöten hålls med Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) två gånger årligen. Deltagande förbund förutom HSO har varit astma och allergiförbundet, hörsel- och synskadades riksförbund samt neurologiskt handikappades riksförbund. Teman vid samrådsmötena har i huvudsak varit att informera och diskutera nya eller reviderade föreskrifter samt att informera om pågående och kommande aktiviteter inom respektive organisation. Även praktiska tillsynsärenden har diskuterats och vilka krav Arbetsmiljöverket har ställt. HSO samt tillhörande förbund bjuds in till samrådsmöten även inom föreskriftprojekt så att funktionshinderperspektivet på ett bra sätt beaktas i de framtida föreskrifterna. Arbetsmiljöverkets generaldirektör deltar ibland på samrådsmötena.

3 Samordning och stöd

Samordningen med Handisam har stort sett fungerat bra. De stöd som Arbetsmiljöverket har efterfrågat har Handisam bidragit med. En viktig del i Handisam`s aktiviteter är och har varit att skapa en arena för sektorsmyndigheterna med möjlighet till utbyte av erfarenheter och kompetensutveckling. Handisam`s ambitioner som samordnare och stödjande för sektormyndigheterna leder ibland till att aktiviteterna får för bred kompetensprofil vilket kan innebära att enskilda sektorsmyndigheter i mindre utsträckning berörs av frågeställningarna. För att effektivisera aktiviteterna/mötena bör därför Handisam i större utsträckning samla sektorsmyndigheter med mer gemensamma uppgifter.

4. Insatser och resultat

Arbetsmiljöverkets övergripande mål är att minska riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetslivet och förbättra arbetsmiljön ur ett helhetsperspektiv. Detta gäller för såväl funktionshindrade som övriga arbetstagare. De senaste åren anslagsminskningar har inneburit minskade personalresurser. Nödvändiga prioriteringar till förmån för verkets kärnverksamhet är en direkt konsekvens av besparningarna.

Hittills uppnådda resultat är att funktionshinderperspektivet mer och mer implementerats i föreskriftsarbetet och ingår nu som en naturlig del i regelarbetet. I den praktiska tillsynen har stödmaterial om funktionshinder efterfrågats allt mer under de senaste åren. Arbetsmiljöverket avser därför att ta fram ett tillsynsstöd så att frågor om funktionshinder blir en del i tillsynsverksamheten. För att öka kunskaperna om sektorsuppdraget finns tillgänglig information på Arbetsmiljöverkets externa webbplats och intranät.

5. Etappmålen för sektorsarbetet

5.1 Inledning

Etappmålen sattes upp i maj 2004 och har tillämpats sedan dess. Någon revidering av etappmålen har inte gjorts däremot har en konkretisering av aktiviteterna inom respektive etappmål skett genom åren. En tydlig utveckling är att insatserna inom etappmålen förskjuts mer och mer mot den praktiska tillsynen. Arbetet med etappmålen har fungerat men ambitionen har sänkts beroende på senaste årens anslagsminskningar.

Etappmål 1, Samverkan och påverkan

Arbetsmiljöverket initierar ett fungerande forum för samverkan och kunskapsförmedling mellan sektorsmyndigheterna Skolverket, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Boverket.

Måluppfyllelse: Målet är delvis uppfyllt och följs upp genom de samverkansavtal som är eller kommer att upprättas (se även under avsnitt 1, Sektorsansvaret)

Etappmål 2, Kartläggning

En undersökning av hur funktionshindersperspektivet beaktas inom tillsynen av arbetsmiljön genomförs.

Inom ramen för sektorsansvaret genomfördes 2005 en omvärldsanalys i syfte att belysa de processer inom samhällssektorn som påverkar möjligheterna att uppnå de handikappolitiska målen.

Arbetsmiljöverket har vidare kartlagt hur funktionshinderperspektivet beaktas inom tillsynen av arbetsmiljön. Föreskrifterna Anpassning och rehabilitering, AFS 1994: 01 samt Arbetsplatsens utformning, AFS 2000: 42 har tillämpats i tillsynen. Av kartläggningen framgår att Arbetsmiljöverket beaktar det individuella behovet av arbetsanpassning i arbetet.

Kartläggningen visar även att samarbetet med Försäkringskassan gör det möjligt att lättare finna arbetsgivare som inte har anpassat arbetsmiljön efter de anställdas behov och därmed ställa krav på åtgärder.

Inom vård, skola och omsorg har handikappfrågorna en god förankring och där tillgängligheten uppmärksammas inom Arbetsmiljöverkets tillsyn.

Måluppfyllelse: Målet anses vara uppfyllt

Etappmål 3, Kunskap och förankring av de handikappolitiska målen

Information om det nationella handikappolitiska arbetet ska ges till personal med tillsynsuppgifter under nuvarande verksamhetsperiod.

En särskild insats har genomförts för att internt sprida Arbetsmiljöverkets information kring det nationella handikappolitiska arbetet. Till hjälp och stöd för verkets chefer har till exempel ett informationsmaterial tagits fram för att kunna delges arbetstagare.

Verkets ledningsgrupp och chefer har fått särskilt information. Under 2007 har även möten genomförts på distrikten med information och diskussion kring sektorsuppdraget.

Måluppfyllelse: Målet är delvis uppfyllt men arbetet med att ta fram beskrivning av Arbetsmiljöverkets syn på funktionshinderperspektivet som en arbetsmiljöfråga återstår (se även under avsnittet 6, Arbetet framåt)

Etappmål 4, Anpassning av arbetsförhållanden till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende

Arbetsmiljöverket ska även fortsättningsvis i tillsynen bevaka arbetsgivarens former för anpassning av arbetsförhållanden både med hänsyn till generella och individuella faktorer.

Ett pilotprojekt har genomförts för att ta fram ett stödmaterial för arbetsmiljöinspektörer. Avsikten var att kontrollera hur tillgängligheten och anpassningskraven för kvinnor och män med funktionshinder beaktas samt att ta fram riktlinjer för arbetsmiljöinspektörer så att arbetsmiljölagen tillämpas i fråga om tillgänglighet och anpassningskrav.

Måluppfyllelse: Målet är delvis uppfyllt och stödmaterialen finns i dagsläget som arbetsmaterial men behöver utvecklas (se vidare under avsnittet 6, Arbetet framåt)

Etappmål 5, Arbetsmiljöverkets roll som stöd för övriga aktörer på området

Arbetsmiljöverket ska i samverkan och kontakter med övriga aktörer inom arbetsmiljöområdet beakta handikapperspektivet och bidra med sakkunskap inom arbetsmiljöområdet som kan gagna de handikappolitiska målen.

Regelbundna möten hålls med Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) i syfte att stödja deras verksamhet

Arbetsmiljöverket har även samverkat med Prevent kring en bok om funktionshinder och projektet "Växtkraft Mål 3" en seminariereserie med tema tillgänglighet, bemötande, personalansvar/ledarskap och information. (se även under avsnitt 4, Insatser och resultat)

Måluppfyllelse: Målet är delvis uppfyllt och Arbetsmiljöverket kommer att fortsätta detta arbete fram till och med verksamhetsåret 2010

6. Arbetet framåt

Ovan har etappmålen beskrivits och de aktiviteter som har genomförts fram till idag. Vidare har en bedömning av måluppfyllelsen gjorts inom respektive

etappmål. Nedan beskrivs vilka åtgärder som ska genomföras till och med verksamhetsåret 2010. Detta ska ses mot bakgrund av att sektorsansvaret har pågått i en tid med avsevärt minskade resurser inom Arbetsmiljöverket. Verksledningen har tvingats göra vissa prioriteringar vilket innebär att sektorsuppdraget anpassats till rådande förhållande.

Arbetsmiljöverket kommer därför att fokusera insatserna på etappmål 3 och 4 under de kommande två åren. Övriga etappmål fram till och med år 2010 kommer att fullföljas genom att slutföra de aktiviteter som redan pågår.

6.1 Etappmål 3, Kunskap och förankring av de handikappolitiska målen

Information om det nationella handikappolitiska arbetet ska ges till personal med tillsynsuppgifter under nuvarande verksamhetsperiod.

Den potentiella målgruppen är alla arbetsgivare inom näringslivet och offentlig sektor. Totalt finns det cirka 955 000 företag varav drygt 700 000 var företag utan anställda. Resterande 255 000 har således anställda. Antalet förvärsarbetande i Sverige uppgick till ca 4,4 miljoner våren 2008. Av dessa arbetade hälften i småföretag. Arbetsmiljöverkets bedömning är att kunskapsläget hos arbetsgivarna har stora variationer men att det över lag är begränsat. Även skyddsombud och arbetstagare behöver nås av information.

Bakgrunden till detta är dels sektorsansvaret dels att i regleringsbrevet för 2005 fick Arbetsmiljöverket i uppdrag: "Att undersöka hur tillgänglighet och anpassningskrav för kvinnor och män med funktionshinder beaktas i arbetsmiljön." Här ingick också att ta fram metoder och riktlinjer för hur inspektörerna ska arbeta så att arbetsmiljölagen tillämpas i fråga om tillgänglighet och anpassningskrav. Under 2006 testades således ett särskilt tillsynsstöd, pilotinspektioner, och erfarenheterna ingår som underlag i bedömningen av behovet för ett informationsmaterial till arbetsgivare.

Inspektörer som utfört pilotinspektioner uppger att det är svårt att tydliggöra både arbetsgivarens ansvar och Arbetsmiljöverkets roll. I flera fall har inspektören hamnat i svåra och långa diskussioner om enskilda arbetstagares arbetsförmåga vid pilotinspektionerna. Ett annat problem har varit att tydliggöra kraven i AML och i AFS 1994: 1 när det gäller arbetsanpassning.

Genom pilotinspektionerna har vi fått ökad kunskap om vad arbetsgivarna efterfrågar i vägledning kring anpassningsbehov hos funktionshindrade arbetstagare. Kunskaperna har också ökat om vilka behov av information som skyddsombud och arbetstagare behöver om funktionshindrades rättigheter i arbetslivet. Arbetsmiljöverkets inspektörer har kunnat bidra med insikter om vilket ökat stöd och riktlinjer som de kan ha hjälp av vid inspektioner med avseende på funktionshinderperspektivet.

Informationskanaler för att nå fram till mottagaren är till exempel Arbetsmiljöverkets webbplats, inspektioner, brev, artiklar till branschpress, pressmeddelande, säljblad och andra aktörer.

6.2 Etappmål 4, Anpassning av arbetsförhållanden till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende

Arbetsmiljöverket ska även fortsättningsvis i tillsynen bevaka arbetsgivarens former för anpassning av arbetsförhållanden både med hänsyn till generella och individuella faktorer.

Funktionshinderperspektivet ska vara integrerat i tillsynen efter år 2010. Detta möjliggörs genom ett nytt tillsynsstöd till inspektörerna tas fram för att tydliggöra arbetsgivarens ansvar om vilka regler som gäller. Målet är att arbetsgivarna ska öka sina kunskaper och upprätta bra rutiner för arbetsanpassning som omfattar samtliga arbetstagare. En strävan är att varje arbetstagare har en god arbetsmiljö och möjlighet att stanna kvar i arbetslivet under hela sin yrkesverksamma ålder. Projektet är en vidareutveckling av det "pilotprojekt" som påbörjades 2006.

Projektet syftar också till att samla ihop och ta fram ett stödmaterial med bred tillämpbarhet i tillsynen. För detta ändamål kommer i första hand redan framställda material att användas.

Viktiga externa resurser i projektet är företrädare för HSO, Handisam, Boverket och andra myndigheter såsom Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Skolverket/Skolinspektionen samt särskilda instanser såsom Samhall.

Mikael Sjöberg
Generaldirektör